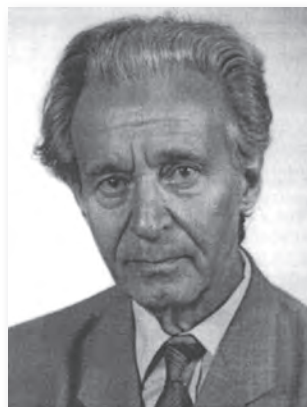

Дати

XCV

Микола Неврлий (Мікулаш Неврлі) – український, словацький, чеський літературознавець, україніст, бібліограф, критик. Доктор славістики з 1950 р., іноземний член Національної академії наук України з 2003 р. Народився 15 листопада 1916 р. в Ростові-на-Дону в чесько-українській родині. Слідом за батьком – педагогом, перекладачем Ярославом Неврлим сім'я довелося поїздити Україною: жили на Закарпатті, у Полтаві, Куп'янську, Харкові. 1933 року, рятуючись від сталінських репресій, родина залишила батьківщину, відтоді М. Неврлий мешкає у Чехії та Словаччині, зрештою осів у Братиславі. У Карловому університеті в Празі вивчав славістику, в Українському вільному університеті студював українську філологію, крім того, закінчив філософський факультет Масарикового університету в Брні. Працював у Науково-дослідному педагогічному інституті, у Літературознавчому інституті Словацької академії наук у Братиславі.

Науковий доробок ювіляра величезний – це понад 1000 праць, більшість яких так чи так відкривають світові феномен українського письменства. Коло наукових зацікавлень М. Неврлого – українська класична література (Г. Сковорода, І. Котляревський, Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка та ін.), Розстріляне Відродження, митці празької поетичної школи, чесько-українські та словацько-українські літературні зв'язки. Не оминає своєю увагою й сучасну українську літературу, пишучи відгуки та рецензії. Упорядник видань творів Б.-І. Антонича “Перстені молодости” (1966), Д. Фальківського “Ранені дні” (1969), Є. Маланюка “Земна Мадонна” (1991), О. Ольжича “Цитаделя духа” (1991), до яких написав передмови, подав коментарі, спогади, фотоілюстрації. Збагатив вітчизняну літературу мемуарами про багатьох культурних діячів України: М. Хвильового, Гр. Епіка, І. Кулика, Василя Блакитного, Б.-І. Антонича, Д. Фальківського, Є. Маланюка, О. Ольжича, О. Олесья, В. Гренджа-Долинського, М. Бажана, М. Антоновича, Д. Чижевського, О. Зілинського, В. Жідлицького, М. Мольнара, М. Мушинку, В. Верховинця, А. Волошина, С. Росоху та ін. Цікава для сучасного читача розвідка про Г. Ібсена, вибране з поезії, прози та спогадів М. Ситника “Катам наперекір”, щоденник “Ітінераріум” словацького просвітителя Данієля Крмана, який знав Мазепу й був очевидцем справжнього перебігу Полтавської битви (у співавторстві з Гр. Булахом).

У різний час публікував свої праці у відомих славістичних органах – “Slavia”, “Slovansky prehled”, “Slavica Slovaka”, “Romboid”, “Kolo”, “Slavia orientalis”, “Die Welt der Slaven”, а також в українських – “Слово і Час”, “Сучасність”, “Літературна Україна”. Основні праці: “Зденек Неєдли та Україна” (1959), “Словацька україніка: Бібліографія (1945–1964)” (1965), “Українсько-іншослов'янські зв'язки” (1970), “Деякі

спільні і відмінні риси українського і словацького романтизму” (1972), “Безсмертний Шевченко” (1954), “Í. Franko — ukrajinský básnik revolucionér” (1957), “Т. Ševčenko — revolučný básnik Ukrajiny” (1960), “Ukrajínica slovaca: Bibliografia. 1945—1964” (1965), “Даніель Крман, Подорожній щоденник (*Itinerarium 1708-1709*)” (упорядкування, примітки, передмова) (1999), “Минуле й сучасне: збірник слов’язнавчих праць” (2009). Деякі журнальні публікації: “Михайль Семенко, український футуризм і словацькі дависти” (1966), “Український вільний університет — база незалежної української науки у вільному світі (1921—1945)” (1992), “Письменник і вільне слово. В. Сосюра під обстрілом критики” (1998), “Крізь російські окуляри (*Слов’янство*)” (1994), “Празька поетична школа” (1995), “Муза мужності й боротьби: 1994-рік Олега Ольжича, поета, вченого, борця за незалежну Україну” (1994), “Орест Зілінський як літературознавець” (1994), “Як обернуть рабів в буйтуру?»: Противоборство Візантії й Риму в поезії Є. Маланюка” (1997), “На двохсоті роковини Шафарика” (1995), “Словацька рецепція Кирило-Мефодіївського братства і слов’янська програма словаків” (1997), “Ольжич на тлі празького літературного доквілля” (1998), “Етапи формування західноукраїнської модерної поезії” (1998), “Махар і Маланюк” (1998), “Михайло Мухин і літературна молодь Закарпаття” (1999), “Слов’янський контекст шістдесятників” (2000), “Біблійні мотиви й еротика в модерній українській поезії” (2000), “Українська школа в чеській літературі” (2000).

Колектив редакції щиро вітає Миколу Ярославовича з ювілеєм. Усього в житті нехай буде доволі, на кожному кроці завжди щастить, роки й дати не старять і не полишає натхнення. Міцного здоров’я й насолоди від усіх життєвих справ!

Микола Неврлий

УДК 821.161.2(437.10)-1.09

ПРАЗЬКА УКРАЇНЬКА ПОЕТИЧНА ШКОЛА

У цій аналітичній статті автор подає історію виникнення празької української поетичної школи, що стала яскравим осередком розвитку українського поетичного слова у вільному європейському світі після Першої світової війни й особливо після поразки українських визвольних змагань 1918-1921 рр. на теренах України, окупованої більшовицькими збройними силами. Докладно проаналізовано творчість Юрія Дарагана, Євгена Маланюка, Леоніда Мосендза, Олега Ольжича, Юрія Клена, Оксани Лятуринської, Олени Теліги, Олекси Стефановича і двох талановитих закарпатських поетів Івана Ірлявського та Івана Колоса, згадано чимало подробиць із їхнього життя. Автор у цій когорті особливо виокремлює творчість Євгена Маланюка, чий поетичний талант чи не найяскравіше розкрив усю трагедію міжвоєнного покоління поетів, що опинилося поза межами України.

Ключові слова: Прага, Подєбради, празька поетична школа, українська гімназія в Модржанах, складова чесько-українських літературних зв’язків, захист прав українського народу.

Mykola Nevrlý. The Prague school of Ukrainian poets

The article surveys the history of the Prague school of Ukrainian poets which became the forming center of Ukrainian poetry’s development within a free European world of the interwar time, especially after the defeat of Ukrainian liberation movement in 1918-1921 and the subsequent occupation of Central and Eastern Ukraine by Bolshevik army. The paper provides an in-depth analysis of the works by Yuriy Darahan, Yevhen Malaniuk, Leonid Mosendz, Oleh Olzhych, Yuriy Klen, Oksana Liaturynska, Olena Teliha, Oleksa Stefanovych and two more talented poets from Transcarpathian region, Ivan Irlivsky and Ivan Kolos, quoting many details of their lives. In this cohort of poets, the author particularly distinguishes the works by Yevhen Malaniuk whose poetic talent gave an exemplary expression to the tragedy of the interwar generation of poets which was superseded outside Ukraine.

Key words: Prague, Poděbrady, the Prague school of Ukrainian poets, Ukrainian gymnasium in Modřany, the constituent part of Czech-Ukrainian literary relations, the protection of Ukrainian people’s rights.

Наше ставлення до України після 1945 року було інколи однобічне й тенденційне, скеровуване часто з Москви, яка Україну завжди використовувала й ніколи їй не бажала добра. Однак той факт, що в Масариковій республіці в Ржевницях (а згодом у Модржанах) була українська гімназія, а в Празі – Український Вільний Університет і Українська Академія пластичного мистецтва, де після занепаду Української Народної Республіки (1917–1921) навчались утікачі з братньої слов'янської країни, свідчить про щире гуманність чеського народу і про правильну позицію тодішніх наших політиків щодо українського питання. У доволі численній українській колонії у Празі нуртувало тоді досить інтенсивне культурне життя. Декотрих письменників із того середовища автор цих рядків знав особисто.

Поміж Першою і Другою світовою війною українська поезія в діаспорі досягла щонайвищого мистецького рівня в празькій поетичній школі. Однак не належали до того числа всі українські письменники, що тоді мешкали в Празі. Видатний лірик Олександр Олесь (власне ім'я Кандиба) і драматурги С. Черкасенко й Микита Шаповал (псевдонім М. Сріблянський) належали до старшого покоління. Празьку поетичну школу творило молодше покоління, більшість представників якого ще недавно воювала за українську державу й після її занепаду опинилася за кордонами Батьківщини. Були тут Юрій Дараган, Євген Маланюк, Леонід Мосендз, Олег Ольжич (син Олександра Олесь), Юрій Клен (як університетський професор він виступав під власним ім'ям О. Бурггардт), Оксана Лятуринська, Олена Теліга, Олекса Стефанович і два талановиті закарпатські поети Іван Ірлявський та Іван Колос. До них можна ще додати галичанина Богдана Беднарського, батька якого замордували в Бережанах енкаведисти.

Є всі підстави, щоби ми цю групу вважали школою. Ці поети були близькі один до одного за своїм світоглядом, стилем і тематикою. Їхня творчість надихнула масу послідовників і стала справжньою школою для цього й наступного покоління. Більшість із них публікувалась у львівському "Вістнику" (1938–1939), редагованому відомим критиком і публіцистом Дмитром Донцовим (1883–1973), котрого більшовицька критика всіляко ганьбила, називала зрадником народу, українським фашистом тощо, заборонила публікувати його твори. Незважаючи на певний радикалізм, Донцова не можна викреслити з історії української суспільної думки. Саме він перший в Україні пройшов еволюційний шлях від марксизму до націоналізму, що був викликаний там гнітом і русифікацією. Як активний критик він захищав права українського народу, гостро таврував колонізаційну політику Москви, але ганьбив також вітчизняних боягузів і зрадників. Свого часу він був каталізатором розвитку передової громадської думки, а його численні праці (наприклад, "Леся Українка – поетка українського Рисорджименто", 1922), "Наша доба і література" (1936), "Де шукати наших традицій" (1938), "Дух нашої давнини" (1944), "Росія чи Європа") залишаються актуальними й нині.

Вплив цієї особистості на празьких українських поетів у цілому не можна перебільшувати. Важливішою, ніж різні доктрини, була дійсність – закріпачення власного народу, колабораціонізм частини інтелігенції, гостре почуття національної кривди, гніву й ганьби. Тоді не лише радикалізм Донцова й волонтаристська доба, а й ці виразно домашні чинники впливали на світогляд цих поетів. Майже всі вони були неоромантики, динамічна напруженість їхніх віршів була відображенням неспокійної епохи. Філософською і психологічною глибиною своєї творчості вони схилились до неокласиків ("Рінь" О. Ольжича, празькі цикли Є. Маланюка, "Прокляті роки", "Жанна д'Арк" Ю. Клена та ін.). Тематично творчість празьких українських поетів скеровувалась переважно

до минувшини України, у якій вони дошукувались причин недавньої національної трагедії (“Варязька балада” Є. Маланюка, “Балада про побратима” Л. Мосендза). Від радянської літератури творчість цих поетів відрізняється свободою людського духу, українським, у жодному випадку не всесоюзним радянським патріотизмом, правдивими описами української минувшини й сучасності.

Одним із перших українських пражан, які оспівували половецький степ, бронзу і сталь історичної України, був Юрій Дараган (1894–1926). Разом з Є. Маланюком і Л. Мосендзем він став засновником празької поетичної школи. Ця

людина, що передчасно пішла із життя, своєю єдиною збіркою “Сагайдак” (Прага, 1925) заслужила, щоб увійти в історію української літератури. У цій збірці відчуваємо тонке ліричне розуміння української природи, філософії боротьби й оптимізму. Історіософічні мотиви Дарагана, що йдуть хронологічно від Дажбога і “Слова о полку Ігоревім”, завершуються контрапунктом в ідейно сильній поемі “Мазепа” (1924), де оживає велика, але за своїм завершенням трагічна золота доба української історії. Програму переможеного, але духом нескореного гетьмана поет вкладає в його промову перед козаками. Він жадає, щоб вони визволили Україну з кігтів її ката Петра Великого.

Найвидатнішим поетом празької школи був Євген Маланюк (1897–1968), його ж син інженер-архітектор Б. Маланюк іще недавно мешкав у Празі. Поразка української державності, за яку під час громадянської війни Є. Маланюк боровся, викликала в ньому бунт і протест. Основними мотивами першого періоду його творчості були невтомні пошуки причин цієї поразки, її критична переоцінка й заклики до подальшої боротьби. Свою творчість Маланюк розпочав мажорним тоном і одразу виявив себе як поет боротьби (збірка “Стиллет і стилос”, Подебради, 1925). Між багатьма сюжетами його лірики переважає мотив ностальгії: “...Все сняться матернії руки / Стара солома рідних стріх...”. У далекій чужині він часто чує, як “Мати слухають ночами // бронхітне гавкання Бровка” тощо. Завжди і всюди йому з’являється рідна Україна. Інколи він бачить її в образі Степової Еллади, ще частіше у хвилини болісних медитацій над її долею вона являється йому як зрадниця Кармен, Москалем зведена Шевченкова Катерина або навіть як “повія ханів і царів” (збірка “Земна Мадонна”, Львів, 1939).

Це вже був вияв найбільшої любові до Батьківщини, бо він бачив у ній не лише героїзм і славу, але теж її гріхи та слабкості, які привели таку багату країну до нещастя й занепаду. Ідейно найсильнішим Маланюковим твором є геніальна “Варязька балада” (1925), її ж історіософічна концепція виразно перетинається із сучасністю: “...Коли ж, коли ж знайдеш державну бронзу, / Проклятий край, Елладо Степова?!...”. Типове для Маланюкової поезії оспівування любові, кохання й ненависті досягає тут вершини, наближається до пророчих Шевченкових і Франкових слів. Якщо в перший період творчості був Маланюк за динамікою свого вірша неоромантиком, то в пізнішому періоді

творчості він переходить до неокласики. Тепер у його віршах відчуваємо гармонію, зрілу мудрість, розважливі спогади й оригінальні відгуки велетнів світової літератури, між ними й Махара, якого він знав особисто і з яким також листувався. Слов'янське коло його друзів розширюють Фр. Галас, В. Фіала, Й. Кіршбаум, Юл. Тувім, Яр. Івашкевич, А. Слонімський, Й. Лехонь, М. Забейда та ін.

Незвичайну оригінальність у творчості виявив представник празької поетичної школи Леонід Мосендз (1897–1948), близький приятель Є. Маланюка. У його багатому вияві людського духу щасливо поєдналися поет, прозаїк, публіцист і науковець. Мосендз закінчив хімічний факультет Української господарської академії в Подебрадах і був асистентом Брненської Політехніки, де лише на крок зупинився перед відкриттям важкої води. Майже всі його житейські муки можна вчитати з автобіографічних творів. Із повісті “Засів” (1936, друге видання, Прага, 1941) довідуємося про його дитинство й формування національної свідомості. У поемі “Волинський рік” (1948) він замислюється над коренями власного походження, над минувиною й сучасним рідної Волині. Із Мосендзєвої поетичної спадщини виокремлюємо найвизначнішу збірку “Зодіак” (Прага, 1941), провідним мотивом якої постає боротьба України за своє визволення. “Балада про побратима” із цієї збірки – своєрідний реквієм тим, хто поліг за свободу українського народу. У ліричному героєві вірша автор бачить десятки й тисячі таких, як і він сам, коли він ще недавно зі зброєю в руках захищав свою Батьківщину. У класичних секстинах балади відображено героїзм і трагедію тих запеклих боїв за УНР.

Як М. Терещенко в Радянській Україні, так і Мосендз в еміграції влітає до модерної української поезії філософські й цивілізаційні мотиви, що взаємозалежать від питань екзактних наук на пізнанні природи і Всесвіту. Філософський світ вселюдських образів знаходимо також у “Нівелірі”, де мотив з Біблії змушує задумуватись над питаннями буття. До цього тематичного кола належить також лірична драма “Вічний корабель” (Прага, 1940), в якій поет поєднує світовий сюжет “Летючого голландця” з пекучим питанням еміграції. Сумну долю вигнанців, неозброєних знаннями чужих мов, вирішує Мосендз у поетичному творі “Канітферштан” (Інсбрук, 1945), насиченому гуманістичними ідеалами українського мислителя Г. Сковороди.

Усім параметрам празької української поетичної школи відповідають твори Олега Ольжича (1907–1944), колишнього асистента Любомира Нідерле, замордованого у фашистському концтаборі Заксенгаузен. Його творчість виразно протилежна творчості його батька, лірика Олександра Олесея. У творчості батька і сина відбиваються світоглядні, а з ними і стильові протилежності двох епох. Коли батько як лірик виявив себе ще до революції, Ольжич – представник нової, виразно національно-визвольної генерації, яка закликає до боротьби за незалежність України. Вдячним матеріалом для нього були прастарі міфи, середньовічне християнство, але й тихий кабінет ученого, що нагадував аналогічний мотив київського неокласика Максима Рильського, котрий саме тоді відкупився від смерті віршем, у якому прославляв Сталіна (“Із-за гір та з-за високих / Сизокрил орел летить...”). На противагу Маланюкові Ольжич у першій збірці виступав як неокласик, але у своєму подальшому розвитку прагне до неоромантизму. Його історичне мислення найвиразніше виявилось у гекзаметрах поеми “Була золота доба”, підтвердженої епіграфом із Овідія “*Tertia post illam successit aenea proles*”. Згідно з Овідієвими “Метаформозами” відобразив український поет чотири основні епохи людства – вік золотий, срібний, мідний і бронзовий. Історіософічна концепція наближує Ольжича частково до Шпенглера, циклічне розуміння історії якого перейняв,

Микола Мірошніченко, Микола Неврлий, Григорій Кочур, Григорій Булах

теж з певними корективами, М. Хвильовий – перший український націонал-комуніст, котрий у 1933 році покінчив життя самогубством. Схожі уявлення про Україну Ольжича і Хвильового близькі до поглядів київських слов'янофілів із Кирило-Методіївського братства (1846–1847), що знайшли своє відображення в їхніх “Книгах буття українського народу”.

Збірка революційної лірики “Вежі” (Прага, 1940) черпає з українського національно-визвольного підпілля 30 років у Галичині, з яким був також зв'язаний Ольжич. У ній поетові засоби вираження, що малюють атмосферу підпільного руху, вельми заощадливі й суворі, уривчасті й лаконічні. Третя збірка Ольжича “Підзамче” (Мюнхен, 1945) вийшла після його трагічної смерті. У поетовій спадщині є ще наукові археологічні й публіцистичні праці.

Найстарший із групи празьких українських поетів був Юрій Клен (власне ім'я – Освальд Бургґардт, 1891–1947), котрий творчо об'єднав “пражан” зі школою київських неокласиків, до якої він сам до того належав. За походженням Бургґардт був із німецьких колоністів на українському Поділлі. У вирі національного пробудження в Україні 20-х років він став українським поетом. Вивчив західну філологію в Київському університеті й отримав там звання професора. 1931 року відбув із письменницькою делегацією до Німеччини, де й залишився: в Україні розпочався сталінський терор. На початку 40-х років Бургґардт викладав історію слов'янських літератур у Празькому німецькому університеті, де в колі українських студентів користувався особливо великою пошаною. У Празі 1943 року поет видав збірку “Каравели”, яку натхненно привітала критика. Напередодні у Львові вийшла його написана октавами поема “Прокляті роки” про голодомор в Україні 30-х років. Обидві збірки з'явилися під псевдонімом Юрій Клен. До празької поетичної школи ввійшла нова свіжа сила, яка тематично й по-мистецьки збагатила українську поезію.

В особі Бургґардта, знавця західних мов і літератур, зрілого перекладача, українська література дістала поета європейського формату, людину високої літературної культури. Усі ці риси були властиві київським неокласикам, які докладали всіх зусиль у досягненні високого мистецького рівня й засуджували графоманство й тенденційність масової радянської літератури. Майстерний твір його “Каравел” – історіософічна поема “Жанна д'Арк” (1936), де романське середньовіччя поступово переходить до нашої сучасності. Як у фільмі, тут чергуються походи вікінгів, оживає середньовічний Прованс,

*Федір Сарана, Микола Неврлий,
Григорій Булах*

багатий волинський фольклор і майоліка. У своїй поезії авторка часто згадує стару Прагу, торговельні контакти власної країни з Чехією. Лятуринська занурюється у глиб віків, коли люди були здатні не лише палко любити свою батьківщину, а й ненавидіти її ворогів. Модернізм її мистецького вираження збагачує синхронізація кількох видів мистецтва, найбільш словесного і пластичного.

Лицарем між українськими поетками була Олена Теліга, донька професора, страчена німецькими фашистами в Києві. За наказом українського підпілля вона подалася до Києва відновлювати літературне життя. У своїй ліриці Теліга поєднує жіночу ніжність із великим патріотичним натхненням, з мотивами самозречення в ім'я національно-визвольних боїв. Що її слова не були порожньою декларацією, вона довела героїчною смертю в Києві, де редагувала літературно-громадський журнал "Літаври", заборонений згодом окупантами. Один із її солдафонів розповідав, що вона "ні до чого не зізналась, і щоб облегшити долю всіх інших, всю вину взяла на себе". А інший гестаповець, вражений її героїзмом, заявив: "Я не бачив чоловіка, щоб так героїчно помирав, як ця красива жінка". Разом з нею були розстріляні молодий закарпатський поет Іван Ірлявський і редактор Іван Рогач, яких автор цієї студії знав особисто ще із Закарпаття.

Тематично, але менш уже стилістично перебував у приятних взаєминах із празькою поетичною школою Олекса Стефанович (1899–1970), творчість якого розвивалася в романтично-символічному струмені. Сюжети для своїх віршів він черпав максимально з рідного волинського фольклору та з історії України. В образі Іллі Муромця зобразив історію України на доленосному розпутті Європи та Азії у взаємній борні культури й хаосу. На Україну завжди чигала небезпека з боку половців, турків і татар та північних сусідів. Цю небезпеку, каже поет, не можна було подолати ні покором, ні смиренням,

класична красуня Лесбія й Беатріче Данте, середньовічний Франкфурт над Майном, вулицями якого Мефістофель водив Фауста, тощо. Остання частина збірки присвячена Україні.

Вершиною творчості Юрія Клена стала пророча епопея "Попіл імперій" (1943–1947), у якій він пророкував зникнення як гітлерівської Німеччини, так і сталінського Радянського Союзу.

До празької школи належать і дві обдаровані жінки – Оксана Лятуринська (1902–1970) та Олена Теліга (1907–1942). Обох їх можемо вважати спадкоємницями Лесі Українки. Поезії Лятуринської, за покликанням скульпторки, лаконічні і строгі, але між ними прочитуеш і ліричну сповідь звичайної й наївної жіночої душі, якої вже торкнулася модерна цивілізація. Тематичне коло її збірок ("Гусла", Прага, 1938 і "Княжа-емаль", Прага, 1941) воскрешає світ поганських предків, князівське знищення Київської Русі, спадкоємницею якої стала Україна,

їй необхідно було протиставити героїзм народу. Незважаючи на деякі його радикальні запевнення, Стефановичева поезія не була волюнтаристською, ідейно вона була радше християнсько-войовничою, в якій завжди переважав мотив національної самооборони. Досить виразно виступають у Стефановича також настрої елегійної волинської природи, у якій часто діють на сцені міфологічні та історичні постаті рідного минулого (“З прадавнього минулого”, “Вже на Заході”, “Сон Перуна” тощо та ін.). З тієї проблематики поет малює два протилежні світи – поганський і християнський. Дуже специфічною була поетична мова Стефановича, переповнена не лише архаїзмами й сміливими неологізмами, а й небувалими синтаксичними конструкціями, що викликають інколи нерозуміння й подив.

Наймолодшими “пражанами” були два закарпатсько-українські поети Іван Ірлявський (1919–1942, власне ім’я – Рошко) та Іван Колос (власне ім’я – Кошан). Їх багатообіцяючий розвиток перервали трагічні події Другої світової війни. Іван Ірлявський, перші поезії якого виходили у празькому українському часопису “Пробоєм” і у львівських “Обрїях”, розвивався дуже швидко. Упродовж трьох років видав у Празі три збірки – “Моя весна” (1940), “Вересень” (1941) і “Брості” (1942). Усі вони вирізняються особливим молодечим натхненням, що виражало національне пробудження Закарпаття, яке за період Чехословаччини виростило свою демократичну інтелігенцію. З тієї патріотичної лірики сильно спалахують то сумні, то веселі спогади про власне дитинство, про рідне село, про матір і батька. Ще сильніше звучать автобіографічні мотиви в його дальших збірках. Ірлявський був залучений до українського антифашистського руху. Разом з Оленою Телігою він відбув до Києва, разом із нею був заарештований гестапо і в короткому часі разом із нею страчений.

Іван Колос студіював філософію в Карловому університеті в Празі. Його єдина, але багатообіцяюча поетична збірка “Молоді мої дні” (Ужгород, 1930–1936) своїм юнацьким запалом нагадувала оптимістичну лірику київського комсомольського поета Олекси Влизька, страченого 1934 року в період сталінського терору в Україні з 28 іншими українськими письменниками. Ця перша збірка Колоса була водночас його дебютом і фіналом. У несприятливих умовах тоталітарного режиму в окупованій Чехословаччині поет, який брав участь у нелегальному антифашистському русі, відійшов від літературного життя, переїхав на північ Чехії, де мешкав довше. Українська література, однак, про цих закарпатських поетів не забула.

Незважаючи на деякі особливі риси стилю й лірично-тематичні горизонти поетів празької поетичної школи, їхнім основним орієнтиром був неоромантизм, що мав своє коріння у класичному українському романтизмі. Його підсилювали також ідейні напрямки неспокоїної міжвоєнної доби. Якщо для народів, які мали свою державу, романтизм був окремим літературним напрямом, для української літератури, як і для літератур інших поневолених народів, цей динамічний напрям був вираженням національної самосвідомості, самооборони й життєвого оптимізму. Саме тому поети української поетичної школи в міжвоєнній Празі прихилились до нього. Усіх їх окрилював пафос національно-визвольних змагань, підсилених значною мірою ренесансом української культури пореволюційних 20-х років, ідейними вождами яких були українські націонал-комуністи – поет і публіцист-новатор Микола Хвильовий і нарком культури Української РСР Микола Скрипник. Обидва сміливо захищали права українського народу, за що в 1933 році були доведені сталінським терором до самогубства. Те, що в 30-ті роки й упродовж подальших літ не могли виразити українські письменники в межах своєї Батьківщини, висловили в умовах вільного світу поети української поетичної школи у Празі. Їхня

творчість вступає нині законно до скарбниці загальноукраїнської національної літератури.

Твори українських поетів празької школи – також важлива складова тривалих чесько-українських літературних зв'язків. У ній часто і з любов'ю знаходить своє відображення барокова Прага, гуситська історія, чеський ландшафт, Морава, минуле й сьогоднішнє цієї землі, що надала українцям притулок і стала для них другою батьківщиною. Більшість поетів із цієї групи, на жаль, до наших днів, коли Україна, врешті-решт, добилась самостійності, не дожила. Однак боролись за неї й відстоювали цю незалежність усі вони.

Авторизований переклад із чеської Івана Пасемка
Отримано 22 листопада 2011 р. м. Братислава, Словаччина

Микола Жулинський

УДК 821.161.2(437.10).09

ВЕЛИЧ ТРУДІВ І ДНІВ МАЙСТРА

Ювілейна стаття присвячена творчій долі та визначному науковому доробку званого вченого – літературознавця-україніста, славіста, критика, бібліографа, іноземного академіка НАН України Миколи Неврлого.

Ключові слова: українська література, україністика, Розстріляне Відродження, празька поетична школа.

Mykola Zhulynsky. The greatness of the works and days of the Master

This anniversary paper deals with creative biography and important scientific heritage of a well-known specialist in Ukrainian literature, Slavist, literary critic, bibliographer and a foreign academician of the National Academy of Sciences of Ukraine Mykola Nevrlly.

Key words: Ukrainian literature, Ukrainian studies, "Shoot Renaissance", the Prague school of Ukrainian poets.

“Це – європейський інтелігент у найкращому розумінні цього слова”. Так визначав Микола Хвильовий класичний тип творчої людини, яка для мене постає в образі славетного європейського вченого-літературознавця Миколи Неврлого (Мікулаша Неврлі).

Україні пощастило. В особі цієї невтомної й натхненної творчої особистості, яку, знову ж за словами Миколи Хвильового, “ми мислимо в перманентній інтелектуальності, вольовій і т. д. динаміці”, українська наука, культура й література має надзвичайно плодотворого популяризатора у Словаччині, Чехії, та й в усьому слов'янському світі. І ці величні труди М. Неврлого – українського, чеського, словацького вченого-славіста – тривають майже сім десятиліть.

Любов до України, до української мови й культури прищеплена Миколі Ярославовичу ще змалечку, у родинному середовищі, де батько – чеський емігрант, а мати-галичанка формували в ньому українське світобачення. Батько-педагог вивчав українську (“руську”) мову спочатку в Чернівцях у німецькій гімназії, згодом завдяки рекомендації Івана Франка – в українській гімназії у Львові. Народжений 15 листопада 1916 р. в Ростові-на-Дону, М. Неврлий жив згодом і в Полтаві, де батько викладав в Інституті народної освіти німецьку й польську мови, і в Куп'янську... Там Микола закінчив семирічку, в якій ґрунтовно закріпив знання української мови. Буде й Харків, знайомство з українськими письменниками, яке назавжди закарбує в його пам'яті образи подвижників і страдників дивовижного культурного феномену – бурхливого відродження